

Kálmán Alajosra emlékezve

A 2014-es évet az ENSZ a Nemzetközi Krisztallográfiai Unió (IUCr) kezdeményezésére a Krisztallográfia Nemzetközi Évének nyilvánította. A megnyitótünnepség januárban az UNESCO főhadiszállásán, Párizsban zajlott. Kálmán Alajos professzor úrnak, az MKE kilencedik elnökének (1996–2007) ez volt az utolsó hivatalos kiküldetése, ahol a magyar krisztallográfusokat képviselte.

Először 1935-ben adta ki az IUCr a krisztallográfia *Nemzetközi táblázatait*, mely a krisztallográfiai szimmetriák, valamint a matematikai és fizikai alapok átfogó gyűjteménye. Ebben az évben született Kálmán Alajos. *Alea iacta est*. Az Ötvös Loránd Tudományegyetemen 1958-ban szerzett diplomát, utána kémiai krisztallográfiai és molekulaszervezet-kutatási tevékenysége az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetéhez és utódintézményeihez kötődött, de közben az egyetemen is tanított. 1975-ben szerezte meg a kémiai tudományok doktora fokozatot, 1995-ben az Akadémia levelező, majd 2001-ben rendes tagjává választották. Foglalkozott szeretlen kémiai szerkezetekkel, tetraéderez oxoanionok jellemzésével, törvényszerűségeket ismert fel a periódusos rendszeren belül. Több száz heterociklusos vegyület térszerkezetét írta le, meghatározta az általuk gyakran mutatott polimorfia jellemzőit. Nevéhez fűződik a dezmotrópia krisztallográfiai leírása. Jelentős eredményeinek egyike szerves kristályok izostrukturalitásának átfogó jellemzése és leírása. Az izostrukturális rendszerek kapcsolatát vizsgálva felfedezte a nem-krisztallográfiai rotációk, translációk jelentőségét. Munkássága során 373 cikk, 8 proceedings, 55 konferenciakivonat, 32 egyéb publikáció, könyv, tanulmány jelent meg. Ezekre több mint négyezer-öttszáz hivatkozást kapott, a hatástényezők összege 420 felett van. 2003-ban a brüsszeli Európai Tudományos Akadémia is felvette tagjai sorába. Tudományos teljesítményét 1975-ben Akadémiai Díjjal, 1994-ben Széchenyi-díjjal, 2002-ben Hanus Medállal, 2007-ben Fabinyi Rudolf-emlékéremmel, 2011-ben Than Károly-emlékéremmel, 2015-ben Náray-Szabó István-díjjal és a Magyar Érdemrend Középkeresztjével ismerték el.

A tudományos közélet aktív tagja volt. A Nemzetközi Krisztallográfiai Uniót szolgálta a Végrehajtó Bizottság tagjaként 1984-től 1990-ig, majd az Unió alelnökeként 1990 és 1993 között. Nagyon szeretett utazni. Hosszabb időt töltött Angliában és Olaszországban, de vendégprofesszorként a világ számos országába eljutott, az Egyesült Államokba, Dél-Afrikába, Japánba. Ha csak tette, nem mulasztotta el az Európai Krisztallográfiai Találkozókat és az IUCr Kongresszusokat. A krisztallográfusok egymás között az éveket nem az évszámokkal jelölik, hanem a konferencia helyszínét nevezik meg. Így tudom feleleveníteni közös emléként Seattle-t (1996), Nancyt (2000), Genfet (2002), Durbant (2003), Firenzét (2005), Leuvent (2006), Marrakecht (2007). S köztük volt a 2004-ben Budapesten megrendezett 22. Európai Krisztallográfiai Találkozó, melynek Kálmán Alajos az elnöke volt. Ennek számára oly fontos élménye, hogy kertjében vendégül látta az IUCr Végrehajtó Bizottságának tagjait, és bemutatta nekik házi botanikus kertjét.

A kimagasló eredményességű kutatómunka mellett Kálmán Alajos a közéletben is aktívan részt vett. 1989 és 2000 között a Vigyázó Ferenc Művelődési Társaságot vezette. 1997-ben Rákosmente díszpolgárának választották, 2005-ben Podmaniczky-díj-

jal tüntették ki. A munka mellett a legkedvesebb és rajongásig szeretett hobbija a katedrálisok megismerése volt. Elbűvölték az építészetnek ezek a remekművei, és rendszeresen tartott összehasonlító és elemző szemléletű előadásokat Európa híres katedrálisairól.

2015-ben jelent meg írása a Magyar Kémikusok Lapjában „Mester és tanítvány: Sir Lawrence Bragg (1890–1971) és Náray-Szabó István (1899–1972)” címmel a magyar röntgenkrisztallográfia atyjának szellemi örökségét gondolva. Nyolcvanévesen méltán érezte magát – a magyar tanítvány után – a Nobel-díjas L. Bragg szakmai unokájának, ugyanakkor mindig büszke volt az MKE-ben alapított Náray-Szabó István-díjra is. Most itt az idő, hogy az utódok tisztelegjenek Kálmán Alajos professzor úr előtt, felelevenítve írását a Krisztallográfia Nemzetközi Évéről.

Bombicz Petra

✦

„Munkatársaimmal negyven éve modellezem a megfoghatatlant, amit elektronsűrűségnek, vagy szilárd fázisú atomelrendeződésnek nevezünk. Modelljeim zárkóztak, sőt igen ridegek, mint Rembrandt é a kölni Wallraf-Richartz Múzeumban őrzött, és éppen harminc éve látott képen. Azóta nem találkoztunk, de a mo-

dellezés, a molekulalefestés kudarcaiban és sikereiben gyakran gondoltam az önfeledten nevető mesterre. Most nyáron a londoni National Gallery Rembrandt-portrékiállításán ismét találkoztunk. Ő ugyanaz maradt és ugyanúgy belenevet a Világba, én harminc évvel öregebb, de talán már én is tudok nevetni az én modelljeimen, amelyet fontoskodva tudományos képalkotásnak nevezek.” (Részlet Kálmán Alajos *Kristályok, katedrálisok, szimmetriák és molekuláris absztrakciók* című, 1999-es előadásából, c3.hu)